

Qui tem el llegat militar?

La portada de *Mundo Gráfico* del dia 22 d'abril de 1931 obria plana amb la imatge d'una plaça d'Emilio Castelar reberta de ciutadans: l'Ajuntament de València feia onejar la bandera tricolor, la República havia estat proclamada oficialment i, d'acord amb les cròniques periodístiques del moment, en aquell 14 d'abril captat per la càmera fotogràfica van sonar les notes de la Marsellesa, símbol del republicanisme històric. L'endemà, declarat festiu, el capità general Pin Ruano saludaria la nova bandera al front d'una desfilada militar. Aquesta escena era viscuda pertot arreu d'un estat fins llavors monàrquic. Del govern provisional que sortí de les eleccions municipals convocades tres dies abans, el nom del ministre de la Guerra, Manuel Azana, bateja la llei amb data del 30 de maig d'aquell mateix any: aquest és el referent del primer intent de reconvertir les forces armades espanyoles a un sistema democràtic. Aquest és, també, l'únic lligam que ha tingut l'acció del ministre i anteriorment alcalde de Barcelona, Narcís Serra, l'hereu, en la segona meitat del segle, d'una concepció civil per la

EL TEMPS destrua l'estat actual de les forces armades espanyoles, que tindrà a València la seu de les unitats operatives a partir de l'1 de gener de 1997: el Pla Nord, ja és en marxa.

institució de l'exèrcit. "La Llei Serra-1985 és la versió de la Llei Azana-1931"; els màxims caps militars, rellevats en consell de ministres per llei aprovada en les Corts l'any 1987, varen denunciar la política de pressió sobre l'estament militar de l'etapa que Serra escometia amb aquesta senzilla correspondència de lleis, fruit de la memòria d'un estament que havia anat agafant les regnes de l'estat quan ho creia convenient.

El ministre Azana pertany, dins el recompte del sector més tradicionalista de l'exèrcit espanyol, a la galeria de les bèsties negres de la història militar. De fet el maig del 1931 aquell semblant boterut que més endavant presidiria la República espanyola, prenia possessió del departament de la Guerra amb la substitució de la marxa reial per l'himne de Riego. Però no solament emprendria un canvi de senyals d'identitat; la reorganització de l'exèrcit va reduir les divisions militars de 16 a 8, va decretar el retir dels generals i la major part de l'oficialitat, i va ordenar la desmilitarització del Marroc. La revenja de la ciutadania contra els suports que havien defensat la passada dictadura del general

EFE

L'any 1997 marcarà la fi d'un procés de modernització que el PSOE ha engegat dins les forces armades espanyoles. El tinent general Alfonso Pardo de Santayana, avui cap de la regió militar de Llevant, n'ha estat un dels ideòlegs.

Primo de Rivera cremava convents i parròquies, el diari *Abc* aturava la seua edició durant 23 dies, però Azana continuava creient amb fermesa que la República no podia confiar en l'exèrcit: al mes de juny, suprimia el Consell Suprem de Justícia Militar i clausurava l'acadèmia general de Saragossa "per fomentar posicions contràries a l'actual sistema polític". La reconversió quedava aturada per la contestació que el 18 de juliol del 1936 iniciava una part de l'estament militar, i quedaria finalment oblidada quan s'iniciaria la dictadura del general Francisco Franco. Quan el general Dávila prenguera possessió del ministeri de Defensa, en el primer govern franquista, el panorama del departament militar passaria a integrar la doctrina de la dictadura falangista.

Operació València, 1981. "Me'n vaig assabentar per pura casualitat. Buscava en el transistor una musiqueta que m'acompanyara la lectura [...], i resultà que les emissores pròximes només oferien, i d'una manera unànime, marxes militars. Era la vesprada —avançada— del 23 de febrer." L'escriptor Joan Fuster encetava amb aquestes línies d'un article a *Diario de Valencia* del dia 28, les primeres impressions sobre l'intent de colp d'estat que el tinent coronel de la Guàrdia Civil Antonio Tejero protagonitzava durant 18 hores al Congrés dels Diputats de Madrid. Aquella nit, els tancs de la divisió cuirassada sota comandament de Milans del Bosch recorregueren la Gran Via de València entre els automòbils i l'astorament dels seus conductors; l'estampa va ser coneguda com l'"Operació València". El portaveu de la minoria catalana Miquel Roca, diria més tard que la política autònoma de l'estat espanyol ha estat "resultat del 23-F". Era l'última vegada que l'exèrcit deixava la seua empremta sobre la política espanyola. Aquell mateix febrer, Alberto Oliart, avui advocat de l'estat, es feia càrrec del Ministeri de Defensa fins el desembre de 1982, i sostenia les regnes d'unes forces armades que havien tornat a creure convenient la seua intervenció en la història moderna espanyola.

Els militars colpistes havien fracassat, malgrat la projecció que el 23-F tindria sobre el disseny de descentralització estatal. El fet era, tanmateix, que un corrent de l'estament militar havia estat capaç d'articular aquell gest de força enmig d'un procés de transició cap al sistema democràtic que ha liderat el PSOE durant una dècada llarga. Aquest partit de la socialdemocràcia espanyola ha fet, precisament, una veritable pedra de toc del seu programa de govern la remodelació del departament de les forces armades. L'herència franquista i l'experiència recent deixaven pocs dubtes de les dificultats i potser dels riscos del repte. El capteniment d'aquests factors ajudaria a comprendre alguns dels gestos de l'acció ministerial de Narcís Serra, com l'ajor-

Learnt in the USA

"Quan em pregunten si València dependrà d'alguna altra capitania s'alimenta una polèmica absurda, perquè les unitats dependran d'ací." Són les paraules del tinent general Alfonso Pardo de Santayana entrevistat per EL TEMPS. Nascut a Valladolid l'any 1934, Pardo de Santayana pertany a una de les famílies militars més antigues d'Espanya: el primer Pardo de Santayana es remunta al segle XV i apareix al còdex de la catedral de Burgos com un dels fundadors de l'Orde de Santiago. Pare de set fills, tres d'ells militars, i ex-cap segon de l'estat major de l'exèrcit,

des del dia 12 de juny ocupa la capitania de la regió militar de Llevant. Ha estat agregat militar a Washington i alumne de l'Escola de Comandament i d'Estat Major dels Estats Units. Pardo de Santayana és l'ideòleg virtual de l'anomenat Pla Nord, la reconversió més moderna de l'exèrcit espanyol.

—*Quines conseqüències reals tindrà el Pla Nord?*

—L'exèrcit espanyol serà el més petit d'Europa respecte a l'extensió territorial, i amb la càrrega d'haver d'atendre dos arxipèlags, Ceuta i Melilla. Per la població, ens queda al darrere Portugal i nosaltres quedem com Anglaterra.

—*Què podria alentir aquest procés, l'oposició interna de les mateixes forces armades espanyoles o un canvi de signe polític en el govern de l'estat?*

—El Pla Nord va ser presentat a la Mesa de Defensa del Congrés, i tots els representants dels diferents partits foren informats abans que fóra aprovat pel consell de ministres. Jo personalment el vaig presentar. I pel que fa a les reaccions militars, és ben lògic que el projecte susciti reticències, perquè aquesta és una reconversió tan dura o més que la de la siderúrgia... En altres moments ha estat més difícil la situació, com l'any 84 amb el Pla Meta.

—*Quan va prendre possessió del nou càrrec, va afirmar que calia divulgar aquest procés.*

—És que aquest és un nou exèrcit... més eficaç: hem d'obrir-nos a la societat, a la Universitat, que tothom veja en nosaltres què som: uns defensors de la pau amb la missió que els espanyols, els valencians i els catalans, puguem gaudir de les seues festes i treballar en pau.

V. J.

nament durant anys de la retirada de la "banda de la victòria" de l'uniforme militar, o l'estancament de la llei que permetria que els militars expulsats pel règim anterior a causa de la seua pertinença a la Unió Militar Democràtica ocuparen els seus antics càrrecs.

Els analistes en diuen Doctrina de la Defensa Nacional, la DDN: per al règim instaurat després de la revolta militar, la dictadura sota el lideratge del general Franco, l'organització industrial, l'ordre moral i ideològic i les institucions quedaven vinculats a una concepció molt extensiva de la defensa nacional: lligats, comptat i debatut, al departament militar. Així, el 1939 començava a funcionar un sistema polític en què tant l'exèrcit com la policia armada i la Guàrdia Civil constituïen el dispositiu de tutela de la societat civil. De tutela i de control, de preservació de l'ordre públic, de manteniment d'una homogeneïtat social per la via repressiva. Quan Narcís Serra pren possessió, el desembre del 1982,

del Ministeri de Defensa, l'objectiu a batre seria aquella DDN, els orígens de la qual se situen en la *National Security Council*; parlem dels anys 50, del Pentàgon i d'uns Estats Units on la teoria dels enemics exteriors i la possibilitat d'hostilitats interiors determina la vida política. Més encara, en aquest estat de coses, la Marina i l'exèrcit de l'aire experimentaven, mercès el tractat de cooperació bilateral EUA-Espanya, millores notables tant materials com de modernitat en la mentalitat dels comandaments. Al marge restaria l'assignatura pendent eterna, l'exèrcit de terra, que finalment escomet l'anomenat Pla Nord sorgit el 27 de juny de 1991 amb l'aprovació d'un text pel Ple del Congrés dels Diputats. En aquest text, el parlament espanyol determinava el model de les forces armades de l'any 2000, i al febrer del 1992 ajustava les plantilles que determinen les dimensions de l'exèrcit. Entre els mesos d'agost i setembre de 1994, encara, el consell de ministres establia el nou desplegament de la força de l'exèrcit de terra que dissoldrà més de mig centenar d'unitats a tot l'estat, prop d'una quinzena d'aquestes als Països Catalans.

Hi ha, no obstant això, la torna, perquè el quart general de la força de maniobra tindrà seu al nostre país i convertirà València en la segona guarnició espanyola.

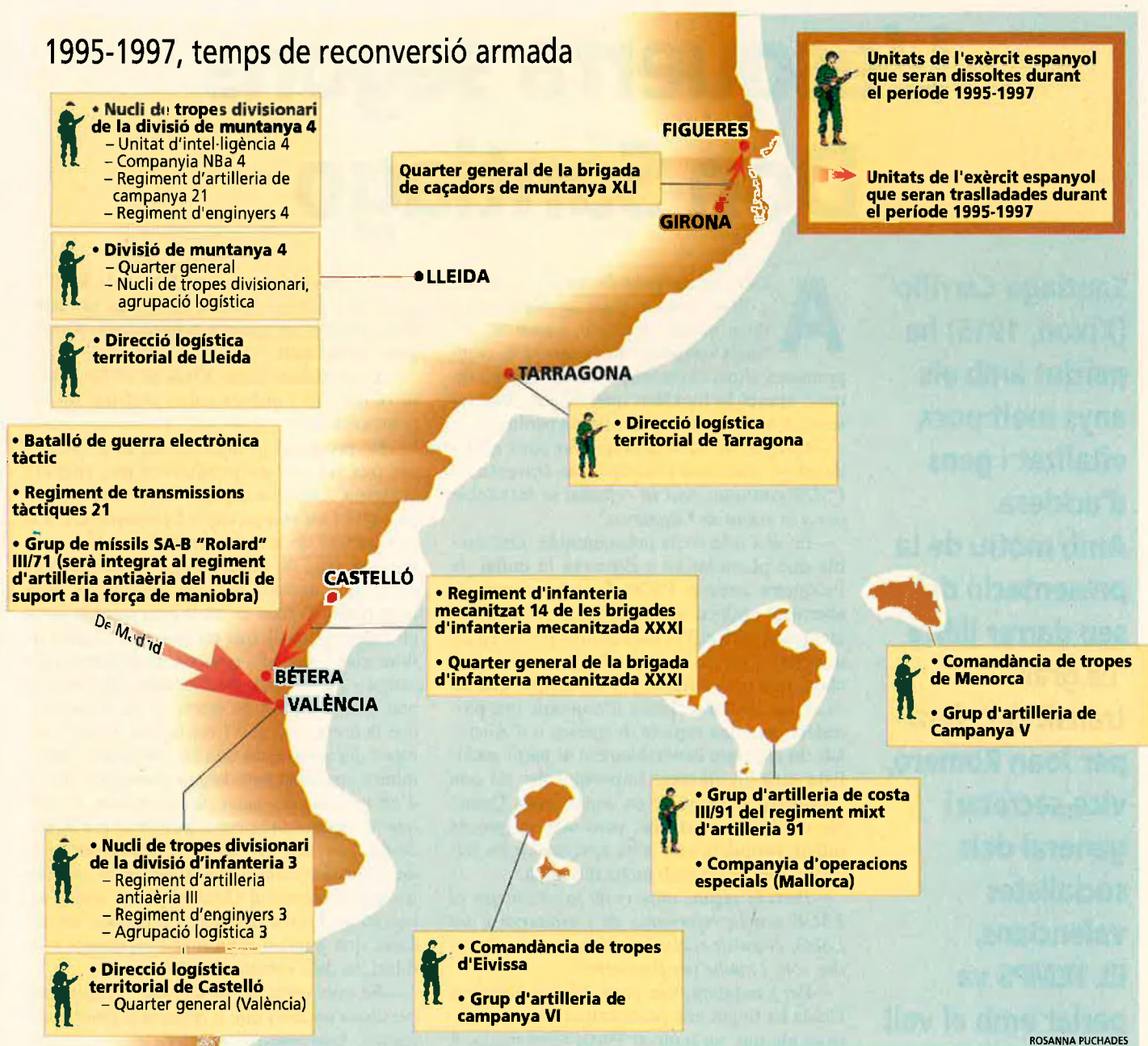
Operació València, 1997. L'abril de 1979, Barcelona estrenava batlle socialista en la figura de Narcís Serra. L'antic conseller de Política Territorial i Obres Públiques durant el primer govern Tarradellas de la Generalitat de Catalunya esdevenia així la punta de la llança socialdemòcrata del PSOE, partit amb què ha estat present al Govern espanyol durant dotze anys i mig. L'escalada de llocs de responsabilitat política d'aquest home de decisions lentes i reflexives va quedar truncada el 28 de juny del 1995 irremissiblement a causa dels escàndols del centre creat l'any 1977 pel general Gutiérrez Mellado, el CESID; però l'obra de Serra dins el Ministeri de Defensa no tindrà aturada. L'1 del gener de 1997, la força de maniobra ha de ser ja perfectament instal·lada a la seu de València. Hi vindran fins a 7.000 homes, i des d'ací seran comandades les missions de les unitats operatives de la força d'acció ràpida, la divisió mecanitzada, de la força de maniobra en el cos de l'exèrcit de reacció ràpida de l'OTAN, del cos de l'exèrcit europeu i de la força d'acció ràpida de la Mediterrània. D'altra banda, s'hi afegiran diverses unitats d'elit, com el regiment d'artilleria antiaèria, el regiment de guerra electrònica tàctic o el batalló de guerra NBQ, nuclear, biològica i química. A més, aquest mateix any haurà estat acomplert el període perquè les unitats afectades pel Pla Nord hagen estat suprimides o traslladades segons recull el número 213 del BOE, del 6 de setembre del 1994. I aquesta gran reconver-

sió de l'estament militar espanyol no és sinó la conseqüència dels plantejaments que sobre l'exèrcit ha aplicat aquest ex-conseller de la Generalitat, ex-alcalde, ex-ministre de Defensa i actualment ex-vice-president del Govern espanyol.

Quines raons va sospesar Felipe González quan, en prendre possessió de la presidència estatal l'any 82, decidí cridar Serra? El fet és que durant el seu mandat barceloní, el batlle aconseguí d'establir una bona entesa amb algunes de les autoritats militars de la IV regió. Els tinents generals Arozameña, Pasqual Galmes i Sáenz de Santamaría es compten entre els contactes que Serra havia aconseguit de fer, i que possiblement influïren en la tria del president González. Una vegada encarregat de la nova escomesa, el ministre Serra dissolgué tres regions militars i va redefinir-ne dues més, Madrid i Valladolid, centre i setena regió respectivament, com a zones de reserva. D'altra banda, Serra reprenia el fil finíssim del govern Calvo-Sotelo per reestructurar l'exèrcit i abandonar els criteris territorials clàssics. L'estat de les forces armades després del franquisme deixava una força desproporcionada i amb una macrocefàlia aguda. La reducció d'efectius no es va fer esperar, i així, entre els anys 1978 i 1986, després de tan sols quatre anys d'actuació de Serra, a l'exèrcit de terra hi havia un 22% menys d'oficials. La reducció havia estat aplicada, no obstant, per l'anomenada via "tova" amb les lleis de la reserva activa del 1981 i de la reserva transitòria del 1985 que, val a dir, han comportat tota una altra mena de problemes. Si en començar el seu mandat alts comandaments criticaren amb rudeses que el nou ministre no haguera fet el servei militar, avui hi ha una part del sector militar en reserva transitòria que li retrau la pèrdua de drets tan importants com el de la vivenda gratuïta, suprimit perquè el Ministeri estalvie despeses. La remodelació de les forces armades, la seua modernització, ha arribat a fer un pes més que considerable en els pressupostos generals si tenim en compte que la llei de dotacions per a les forces armades —instrument financer que garanteix els recursos mínims per al sosteniment de la investigació— augmentava amb una progressió sobtada: dels 6.610 milions de l'any 1986 a 40.875 milions de pessetes l'any 1989. L'11 de març del 1991, Serra era rellevat per Julián García Vargas, avui dimissionari com el mateix Narcís Serra, i els diners assignats al departament minvaren fins al punt que recentment la cúpula militar havia comunicat al Ministeri que gairebé no hi ha pressupost per les maniobres. García Vargas, en tot cas, no feia sinó desenvolupar les reformes engegades per qui llavors era vice-president espanyol.

El 13 de març del 1995, Felipe González era entrevistat per Thomas Sancton, de la revista *Times*: Sancton, avançant-se extraordinàriament a

1995-1997, temps de reconversió armada

la davallada electoral dels propers comicis, va demanar que el president espanyol fera un estat de comptes dels seus gairebé tretze anys en el poder; González no va dubtar i va afirmar que, amb el PSOE, Espanya havia "romput l'aïllament polític, econòmic i de defensa." L'any 1990, per primera vegada en la història d'Espanya, aportava militars professionals als cascs blaus de les Nacions Unides. Aquest és un dels altres grans motius del Pla Nord, però també una de les grans armes que el gabinet socialista ha fet servir per excusar la duresa de la reconversió del departament davant el creixement del malestar al si de l'estament militar.

El govern González fa a hores d'ara les darreres alenades a la Moncloa. Arribat el moment de passar comptes, caldrà parlar d'aquesta revolució

silenciosa a la recerca d'un exèrcit a la mesura d'una democràcia transaccionada. La darrera transacció que ha posat de nou les forces armades sobre la taula de la discussió, finalment, ha estat el pacte impossible sobre el nou Codi Penal i l'acte de declaració d'independència d'una part del territori estatal: mentre el Partit Popular defensava el 5 de juliol passat la intervenció de l'exèrcit davant qualsevol declaració independentista, la resta de forces polítiques tractava de penalitzar l'acció només en cas d'ús de la violència. Mentre la discussió és transvasada a la Cambra del Senat, l'article 8 de la Constitució espanyola continua atorgant una missió ben definida a les forces armades: la defensa de la unitat d'Espanya. **Victorià Jiménez** (amb informacions de David Arjona)